

01/07/2024

077-5006206

052-6885006

עילות פסלות שופט - חשש לניגוד עניינים או דעה קדומה

תפקידם של שופטי ישראל הוא להכריע בהתאם לחוק בפרשיות שונות, מבלי שיופעל עליהם לחץ להטיית הדין וללא משוא פנים. הזכות למשפט הוגן נחשבת זכות יסוד הנמנית על עיקרי הצדק הטבעי, כאשר בבסיסה ניצבת הזכות להישפט בפני שופט חסר פניות. עם זאת, קיימים מקרים בהם בעלי הדין עלולים לחוש מופלים עקב התבטאויות שונות, עוינות או יחס קשוח מצדם של השופטים. פסילתו של שופט הינה סוגיה רגישה שבתי משפט בישראל ממעטים לנקוט והיא מתבצעת רק במקרים חריגים כאשר מתעורר חשד ממשי למשוא פנים מצד שופט, למשל: היכרות ממשית, קרבה משפחתית, עניין כספי או דעה קדומה. עו"ד אסף דוק מסביר אודות העילות לפסלות שופט בישראל וכן על המקרים בהם תאושר הבקשה להעברת דיון בפני שופט אחר.

הזכות למשפט הוגן נחשבת זכות יסוד הנמנית על עיקרי הצדק הטבעי, ובבסיסה הזכות להישפט בפני שופט חסר פניות. נאשמים החשים אי צדק במשפט המתנהל נגדם, רשאים להגיש בקשה לפסלות שופט בטענה כי קיים חשש ממשי למשוא פנים, אזי אפליה, בהליך המשפטי נגדם. אומנם, כל נאשם עשוי להעיד על תחושות כאלה ואחרות של עוינות, אי צדק ואפליה מצדם של השופטים. אם כך, עולה השאלה, באילו מצבים התחושות אכן מצדיקות את טענת הפסילה?

המבחן האובייקטיבי לעומת הסובייקטיבי - האם כל תחושת אפליה מצדיקה פסילה של שופט?

החשש הממשי למשוא פנים אשר מצדיק פסילת שופט, איננו נבחן בהתאם לתחושותיו הסובייקטיביות של מבקש הפסילה. הקריטריון לפיו פסילתו של שופט מוצדקת היא אך ורק בהתאם למבחן אובייקטיבי בעניין, מבלי להתייחס להרגשתו האישית של הנאשם או בא כוחו, גם אם לטענתם מדובר בהתנהגות מגמתית ועוינת מצד בית המשפט כלפיהם. לאור האמור, ישנו קושי לעמוד במבחן האובייקטיביות וטענת הפסלות לא תתקבל במרבית מהמקרים.

כיצד מגישים בקשה לפסלות שופט?

לפי סעיף 77א(ב) לחוק בתי המשפט משנת תשמ"ד-1984, במידה ובעל הדין מעוניין לפסול שופט בשל חשש למשוא פנים ממשי בהליך המשפטי, עליו להגיש את בקשת הפסילה לשופט אותו הוא מבקש לפסול. על השופט לדון בבקשה כאמור במידות וטרם ייתן כל החלטה אחרת. על השופט לכתוב החלטה מנומקת בעניין ובמידה והחלטתו אינה מתיישבת עם זו של בעל הדין, ישנה האפשרות לערער עליה לפני בית המשפט העליון.

סעיף 146א(א) לחוק סדן הדין הפלילי משנת התשמ"ב-1982, קובע כי בעל הדין רשאי לטעון טענת פסלות נגד שופט פלוני לפי סעיף 77א לחוק בתי המשפט (סעיף שיפורט בהמשך) לאחר תחילתו של משפט ובמקרים של ערעור - בתחילת שמיעת הערעור ולפני כל טענה אחרת.

האם ניתן לטעון את טענת הפסלות כנגד שופט שהוחלף?

התשובה על כך מצויה בהמשכו של סעיף 146א(א), אשר קובע כי במידה והשופט הוחלף לפי סעיף 233 לחוק סדר הדין הפלילי, הנוגע על המשך משפט בפני שופט אחר, בעל הדין רשאי לערער טענת פסלות נגד השופט האחר בתחילת הישיבה הראשונה שלאחר

01/07/2024

ט"ד אסף דוק 077-5006206

ת. 052-6885006

החילופין.

סעיף 146(ג) קובע כי במידה ולבעל הדין לא הייתה האפשרות לטעון טענת פסלות בשלבים האמורים בסעיף 146(א) לעיל, רשאי הוא לטעון בשלב שלאחר מכן ובתנאי שיעשה זאת מיד לאחר שנודעה לו עילת הפסלות.

העילות לפסלות שופט - ניגוד אינטרסים ודעה קדומה

סעיף 77א לחוק בתי המשפט, קובע כי שופט לא ישב בדין אם מצא, מיזמתו או לבקשת בעל הדין כי קיימות נסיבות שיש בהן כדי ליצור חשש ממשי למשוא פנים בניהול המשפט.

מבלי לגרוע מהוראות אלה, נקבע כי שופט לא ישב בדין ביודעו שמתקיים אחד מהבאים:

1. צד להליך, בא כוחו או עד מרכזי, הוא בן משפחה של השופט או שקיימת ביניהם קרבה ממשית אחרת. הסעיף מגדיר בן משפחה כבן זוג, הורה, הורה של בן זוג, ילד, אח, סב, וכן ילד או בן זוג של כל אחד מאלה ולרבות מי שהיה אפוטרופוס או מי ששימש משפחה אומנת של השופט או שהשופט היה אפוטרופוס או שימש משפחה אומנת שלו.

2. יש לשופט עניין כספי ממשי או עניין אישי ממשי בהליך או בתוצאותיו, בצד להליך, בבא כוחו או בעד מרכזי, או שלבן משפחה מדרגה ראשונה של השופט יש עניין כספי ממשי או עניין אישי ממשי בהליך או בתוצאותיו, בצד להליך או בבא כוחו. בן משפחה מדרגה ראשונה מוגדר כבן זוג, הורה, ילד, אח וכן ילד או בן זוג של כל אחד מאלה ולרבות מי שהיה אפוטרופוס או מי ששימש משפחה אומנת של השופט או שהשופט היה אפוטרופוס או שימש כמשפחה אומנת שלו.

3. בטרם התמנה לשופט היה השופט מעורב באותו ענין הנידון בהליך שלפניו כבא כוחו, כבורר, כמגשר, כעד, כיועץ מקצועי, כמומחה או בדרך דומה אחרת. עד מרכזי מוגדר בסעיף זה כעד שנדרשת הערכת המימנתו לצורך הכרעה בהליך. באילו מקרים שופט ייתן את הדין על אף עילות הפסלות?

סעיף 77א(2) קובע כי על אף העילות שפורטו בפסקה הקודמת, שופט רשאי לשבת בדין אם מפאת דחיפות העניין לא ניתן לקיים את ההליך לפני שופט אחר ועלול להיגרם נזק חמור או עיוות דין אם לא ידון בעניין. יחד עם זאת, שופט רשאי לשבת בדין אם העברת העניין לכל שופט אחר לא תשנה את עילת הפסלות.

כמו כן, כבוד השופט קדמי מבהיר בספרו "על סדר הדין בפלילים" [חלק שני] בעמ' 1174-1175 בזאת הלשון: "**יש נסיבות שבהן אין די ב"יכולתו המקצועית" של השופט במבחן בלעדי ויש לתת את הדעת גם למראית פני הצדק...מקום שמראית פני הצדק נפגעת בצורה משמעותית - רצוי להעביר הדין לשופט אחר.**"

יחד עם זאת, חשש סובייקטיבי של בעל-דין באשר למשוא פנים או לדעה קדומה מצד השופט, אינו מקים עילה לפסלות שופט. המבחן הקובע לענייננו הוא קיומה של אפשרות אובייקטיבית לדעה קדומה או למשוא פנים (ע"פ 5/82 אבו חצירא נ' מדינת ישראל, פ"ד לו(1), 250, 247 וכן ע"פ 17/96 מרקדו נ' מדינת ישראל, פ"ד מ"ט(5), 729). ויודגש: לא די באפשרות "סתם" או באפשרות "סבירה" בדבר קיומה של דעה קדומה. המבחן הוא האפשרות "הממשית" בדבר קיומה של דעה קדומה. זוהי "הלכת ידיד" (בש"פ 48/75 ידיד נ' מדינת ישראל, פ"ד כ"ט(2) 375 וכן ראה ע"א 3432/97 בי.ג'י אסיסטנט לימיטד נ' וייס רוזה, תקדין-עליון, כרך 97(4), עמ' 547). העובדה שבית-משפט קיבל בעבר החלטות ופסקי-דין שלא השביעו את רצונו של בעל-דין אינה מקימה עילה לפסלות (ע"א 8075/98 בן קיקי נ' פרץ ואח', תקדין-עליון, כרך 99(2), עמ' 440).

01/07/2024

077-5006206

052-6885006

האם ניתן לפסול שופט בשל היותו בעל השקפות עולם מסוימות?

השתייכותו של שופט לקבוצה מסוימת או כי הוא בעל אמונות, דעות או השקפות עולם מסוימות, אינן עילות ראיות לפסילתו. מאיר שמגר, נשיא בית המשפט העליון בדימוס, התייחס לסוגיה כאמור וקבע כי שופט אינו נפסל בשל השתייכותו ללאום, עדה או קבוצת התייחסות הזיהם לאלו של בעל הדין. במידה והשופט בעל השקפת עולם דתית אין זה פוסל אותו מלדון אדם דתי או לא דתי. עוד טען כי השתייכות כללית שאין בה יסוד נוסף או נפרד לחיבור אישי למשפט שנידון בפני אותו שופט או במידה וקיימים סוגי משפטים הנוגעים לתפיסת עולמו או חייו של השופט, אינם צריכים לפסלו מכיוון שבקרב שופט מקצועי אין בכך אפשרות ממשית לאפליה או פגיעה בכושר שיפוטו.

האם ניתן לפסול שופט בשל התבטאות לא ראויה או דעה קדומה?

בתי המשפט קבעו לא פעם כי אמירות הנוגעות להליך המתנהל בפני בית המשפט אינן מהוות כשלעצמן עילה לפסילה, אף אם הן בלתי ראויות. עם זאת, כאשר יש באותן אמירות כדי ללמד על גיבוש דעה ברורה שאינה ניתנת לשינוי ולשכנוע בלב פתוח ובנפש חפצה - ניתן לפסול את השופט מלישב בדין (ראו ע"פ 3007/05 כהן נ' מדינת ישראל (לא פורסם); מרזל, לעיל ע' 191-194).

יוער, כי העובדה שהשופט החזיק בעמדה משפטית כזו או אחרת בעניין הנדון אין לה כל רלוונטיות. ההלכה מקבלת כי לשופט יש דעות בעניינים מעניינים שונים. בוודאי יש לו עמדות בשאלות משפטיות, ולעתים יש לו השקפה גם בעניין הקשור לנושא הדין. יש מקום להבחין בין דעה קודמת לבין דעה קדומה. רק כאשר דעה קודמת הופכת להיות נחרצת וסופית, ללא אפשרות סבירה של שכנוע ושינוי, הרי היא דעה קדומה. ורק דעה קדומה יוצרת אפשרות ממשית של משוא פנים שיש בה כדי לפסול שופט (ראו ת"פ 8073/06 מדינת ישראל נ' סרוסי).

נסיבות שאינן מהוות עילת פסלות שופט:

1. היכרות מסבכת מוקדמת של השופט עם הנאשם

השופט אינו חייב לפסול את עצמו רק משום שהוא מכיר את הנאשם ממשפטים קודמים או משלבים מוקדמים של ההליך הפלילי באותו משפט (ראו ע"פ 2113/91 מדינת ישראל נ' יהודה, פ"ד מ"ה(3) 790).

2. קביעת ממצא שלילי בהליך ביניים על-ידי שופט

הצגת עמדה שלילית באשר למהימנותו, אופיו ואישיותו של נאשם בהחלטה במשפט זוטא אינה פוסלת את השופט מלהמשיך ולדון במשפט (ע"פ 500/75 ברנס נ' מדינת ישראל, פ"ד ל(1) 208).

3. לשון חריפה של שופט

נקיטת לשון חריפה בדבר האופי הפסול של התנהגות בעלי הדין אינה משמשת עילה לפסלות (ע"א 448/88 בן יאיר נ' עיזבון מורטנפלד, פ"ד מ"ה(2) 36). כך גם עימותים אשר התרחשו בין השופט לבין הנאשם וסניגורו, כאשר השופט אף הורה לעצור את

01/07/2024

077-5006206

052-6885006

הסניגור באשמת ביזיון בית המשפט אינם מהווים עילת פסלות. יש צורך כי ההתבטאות המעליבה של השופט תלמד כי הוא גיבש עמדה נחרצת כלפי הנאשם, השוללת אפשרות סבירה של ניהול המשפט באופן אובייקטיבי (ע"פ 1988/94 בראון נ' מדינת ישראל, פ"ד מ"ח(3) 608).

4. ידיעה מוקדמת של שופט על עברו הפלילי של נאשם

אין לפסול שופט רק בשל כך שהוצג לו בעבר, בדיון בבקשה למעצר רישום על-פיו יש לנאשם הרשעה קודמת (ע"פ 350/91 ממן נ' מדינת ישראל, פ"ד מ"ה (2) 345), או כאשר נתגלה לשופט במהלך המשפט כי לנאשם יש עבר פלילי (ע"פ 4020/94 דורפמן נ' מדינת ישראל, פ"ד מ"ח(4) 769).

5. דחיית הסדר טיעון ומתיחת ביקורת על פרטיה מצד שופט

דחיית הסדר טיעון איננה מהווה עילת פסלות שופט (ע"פ 3971/90 אסיס נ' אוסטרובסקי-כהן, פ"ד מ"ה(1) 661).

6. סטייה מכללי סדר הדין ומדיני הראיות על-ידי שופט

סטייה מכללי סדרי הדין איננה מהווה עילה לפסילת שופט (ע"פ 1318/91 ענבטאוי נ' מדינת ישראל, פ"ד מ"ה(3) 152).

7. הגבלה של חקירת עדים על-ידי שופט

שופט המגביל את זכותו של הסניגור לחקור עדים איננו ראוי להיפסל מלשבת בדין (ע"פ 383/83 דיאב נ' מדינת ישראל, פ"ד ל"ז(4) 833).

8. התייחסות שופט לנאשם במסגרת פסק הדין של שותף לעבירה

התייחסות מעין זו של שופט איננה מהווה עילה לפסילת שופט (ע"פ 25/86 אלדג'ים נ' מדינת ישראל, פ"ד מ"ו(1) 163, ו- ע"פ 1179/94 אשכנזי נ' מדינת ישראל, פ"ד מ"ח(5) 320).

9. הרשתם של נאשמים אחרים באותה פרשה

שופט הדין בעניינם של כמה שותפים הקשורים באותה פרשה ומרשיע את אחד הנאשמים וגוזר את דינו אינו חייב לפסול את עצמו מלהמשיך ולדון בעניינם של המעורבים האחרים בפרשה. יש צורך לבחון בכל מקרה אם מתעורר חשש ממשי למשוא פנים בניהול המשפט (ע"פ 17/96 מרקדו נ' מדינת ישראל, פ"ד מ"ט(5) 729).

10. סירוב להיענות לבקשה לשחרר סניגור מהמשך ייצוג

01/07/2024

077-5006206

052-6885006

סירוב שופט לבקשת נאשם להחליף את סניגורו אינו מהווה עילת פסלות (ע"פ 1438/93 **תורקמן נ' מדינת ישראל**, פ"ד מ"ז(1) 650).

11. חשיפת השופט לראיות שהוכרוזו בלתי קבילות

חשיפת שופט לראיות שהוכרוזו כבלתי קבילות איננה פוסלת אותו מלדון בתיק, גם במקרה בו הנאשם חזר בו מהודאתו במסגרת משפט זוטא (ע"פ 1164/97 **יעקובי נ' מדינת ישראל**, פ"ד נ"א(1) 229 ו-ע"פ 5035/91 **פלוני נ' מדינת ישראל**, תקדין-עליון 91(4), 343).

באילו מצבים כדאי להגיש בקשה לפסילת שופט היושב בדין?

השאלה כאמור מורכבת ותלויה בתיק ובמקרה הנידון. במרבית המקרים בקשות לפסילת שופט נידחות, לכן יש לשקול היטב את הנושא טרם הגשת הבקשה ורק במקרים המתאימים להעלות את הטענה תוך בדיקה מקיפה בדבר תקדימיים משפטיים בעניין ופסיקות במקרים דומים של בית המשפט העליון. בנוסף יש לבחון באופן מעמיק את המניעים לבקשה; האם מדובר במניעים לשם ניצחון במשפט או עקב פגיעה ו/או עלבון מצד באי הדין וכיוצא באלה. לא כל תחושה של עלבון, עוינות או פגיעות מצדיקים זאת ויש לשקול האם הבקשה אכן תביא למשפט הוגן וצודק בהמשך. במקרים בהם בקשה לפסלות שופט, נובעת ממניעים לשם זכייה בזמן נוסף או מרצון להחליף את השופט, הדבר עלול להוביל לנזקים רבים מתועלת. על כן יש לשקול את העניין באופן קפדני ויסודי.

במידה והמניע להגיש את הבקשה נובע מהפרת זכויות כאלה ואחרות, יש לציין שגם לבאים בדין יש זכויות ועל בית המשפט לכבדן. סיוע בשירותיו של עורך דין פלילי עשוי למנוע את הפרת זכויותך תוך שמירה על כבודך בהליך הפלילי נגדך. כמו כן, עורך דין פלילי עשוי לסייע לך בקבלת החלטה בדבר הגשת הבקשה לפסילת שופט, החלטה אותה יש לשקול בכובד ראש, והאם היא נכונה ו/או רצויה במקרה הספציפי שלך. במידה ואתה זקוק לייעוץ משפטי מקצועי בנושא - פנה ללא דיחוי להתייעצות עימנו בטלפון **052-6885006** או השאר פרטים ונשמח לסייע ולהציע לך מענה ופתרונות מקצועיים בהתאמה אישית. הפניה אינה כרוכה בהתחייבות כל שהיא מצדך. סודיות מלאה מובטחת.